

Берзінь Сергій Людвигович

адвокат, студент заочної магістратури

Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Берзинь Сергей Людвигович

адвокат, студент заочной магистратуры

Института международных отношений

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Berzin Serhii

Advocate, Student of the Extramural Magistracy of the

Institute of International Relations of the

Taras Shevchenko National University of Kyiv

**ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ МОРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ В
МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ
ПРАВОВАЯ ПРИРОДА ДОГОВОРА МОРСКОГО СТРАХОВАНИЯ В
МЕЖДУНАРОДНОМ ЧАСТНОМ ПРАВЕ
THE LEGAL NATURE OF THE AGREEMENT OF SEA INSURANCE
IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW**

Анотація. Досліджено поняття та правову природу договору морського страхування, здійснено його цивільно-правову характеристику.

Ключові слова: договір морського страхування, морське приватне право, страховик, страхувальник, морське страхування.

Аннотация. Исследовано понятие и правовая природа договора морского страхования, сделано его гражданско-правовую характеристику.

Ключевые слова: *договор морского страхования, морское частное право, страховщик, страхователь, морское страхование.*

Summary. *The concept and legal nature of the marine insurance contract are investigated, its civil and legal characteristics are made.*

Key words: *marine insurance contract, maritime private law, insured, insurer, marine insurance.*

Постановка проблеми. Зважаючи на 27-річний досвід розбудови України в напрямку набуття дійсного статусу країни з ринковою економікою, дотримання міжнародних стандартів у сфері морського права, гармонізація та вдосконалення вітчизняного законодавства щодо морського страхування як особливого виду страхових правовідносин в Україні має особливе значення у зв'язку з наявністю виходу національного торговельного флоту до моря та через протоки до Світового Океану, широкою береговою лінією, найбільшою серед країн СНД кількістю морських портів – 22, а також з географічною складовою, за якої саме порти нашої країни мають унікальну можливість бути в авангарді вантажного забезпечення між країнами Сходу та Заходу, отримати статус життєво важливого міжнародного транспортного коридору, зокрема для Китаю до країн Євросоюзу.

Сучасний занедбаний стан національного торгового флоту не має бути підставою для відмови від переваг морського страхування, оскільки саме у вказаних випадках зростають ризики втрат, як власне суден, так і вантажів, що ними перевозяться.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Станом на сьогодні можна стверджувати про актуальний стан дослідження інституту страхування морських перевезень на національному рівні, достатньо широку базу джерел, оскільки дана сфера найменше викликає необхідність

докорінних змін, а також це зумовлено відсутністю міжнародно-правового регулювання страхування морських перевезень як такого, а відповідно відсутність спеціальних міжнародних документів з цього питання, які потребували б імплементації чи викликали б дискусії щодо ратифікації.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). За мету поставлено дослідження поняття та правової природи договору морського страхування в Україні та світі.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі основні завдання: дослідити доктринальні та легальне поняття договору морського страхування; визначити правову природу договору морського страхування; здійснити його цивільно-правову характеристику.

Виклад основного матеріалу. Для початку варто зупинитися на існуючих легальному та доктринальних визначеннях договору морського страхування.

Стаття 239 КТМ України [1] визначає, що за договором морського страхування страховик зобов'язується за обумовлену плату (страхову премію) у разі настання передбачених у договорі небезпечностей або випадковостей, яких зазнає об'єкт страхування (страхового випадку), відшкодувати страхувальнику або іншій особі, на користь якої укладено договір, понесені збитки.

Ольховик Л.А. під за **договором морського страхування** розуміє договір, за яким страховик зобов'язується у разі настання передбачених у договорі небезпечностей або випадковостей, яких зазнає будь-який майновий інтерес, пов'язаний із торговельним мореплавством (страхового випадку), відшкодувати страхувальнику або іншій особі, на користь якої укладено договір (вигодонабувачу), понесені збитки, а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору [2, с. 74].

Іменітов Г.І. визначає **договір морського страхування** таким чином

– це угода, згідно якої одна сторона (страховик) приймає на себе за обумовлену винагороду (страхову премію) обов'язок відшкодувати іншій стороні (страхувальнику) збитки, що виникли як наслідок передбачених у договорі небезпек та випадковостей, яким піддається судно або вантаж [3, с. 62].

КТМ України не вимагає, щоб договір морського страхування у всіх випадках укладався *у письмовій формі*. Однак, якщо виникне спір за договором страхування і з'явиться необхідність доказування наявності договору і його змісту, то зробити це можна тільки за допомогою письмових доказів (ст. 240 КТМ України). Такими письмовими доказами є: страховий поліс; страховий сертифікат або інший страховий документ, що містить умови договору страхування [4, с. 193].

Метою договору страхування є відшкодування збитків — виплати страховиком страхового відшкодування. Необхідним елементом змісту договору морського страхування є зазначення *страхової суми*, на яку страхувальник страхує свій майновий інтерес. Ця сума повинна бути обов'язково зазначена в договорі страхування (ч. 1 ст. 250 КТМ України). [4, с. 201-202].

Сторонами договору морського страхування є страховик і страхувальник, але може брати участь і страховий брокер.

Страховиками в Україні визнаються фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств із додатковою відповідальністю згідно з Законом України «Про господарські товариства» з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про страхування», а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності [4, с. 193].

Як *страхова організація (морський страховик)*, що бере участь в укладенні договору морського страхування, можуть виступати акціонерна страхова компанія, клуб взаємного страхування, страхова корпорація

Ллойда [5, с. 25-26].

Страховальниками визнаються юридичні особи та дієздатні фізичні особи, які уклали із страховиками договори страхування або є страховальниками відповідно до законодавства України [4, с. 193-194].

Страховий брокер — це представник та помічник судновласника, який виступає від його імені, відповідно до наданих йому повноважень, заснованих на законі або договорі, у всіх справах судновласника комерційного й адміністративного характеру, що пов'язані зі страхуванням [6, с. 331].

Змістом договору морського страхування є чітке визначення страхового інтересу чи об'єкта страхування, зазначення небезпек і випадковостей, від яких страхується пов'язаний із судном або вантажем майновий інтерес (страхові ризики), умови страхування та умови виплати страхового відшкодування, а також сума страхової премії [4, с. 194].

Для **дійсності договору морського страхування** необхідна наявність у ньому **істотних умов** згідно ст. 982 ЦК України та ст. 16 Закону України «Про страхування» [7]. Однак у КТМ України не зазначено переліку істотних умов договору морського страхування, а прописуються лише їхні **характеристики**. Однією з них є предмет чи об'єкт страхування (ст. 242 КТМ України) [8, с. 173].

Вкрай важливо також зосередитися на **характеристиці договору морського страхування**. *Ольховик Л.А.* зауважує, що договір морського страхування є **реальним**, оскільки, як правило, до сплати страхової премії договір морського страхування не набуває чинності [2, с. 73].

Спаська О.М. вважає, що **консенсуальним** договір морського страхування може бути тоді, коли сторони в договорі передбачають інший термін вступу його в силу, тобто вкажуть на його консенсуальність. У всіх інших випадках договір морського страхування є реальним [9, с. 12].

Даний страховий договір є **двостороннім**, бо обидві сторони мають

взаємні права та обов'язки.

Цей договір є **оплатним**, тому що страхувальник сплачує страховику страхову премію, а страховик у разі настання страхового випадку забезпечує страхувальникові страхову виплату.

Договір морського страхування є **алеаторним**, оскільки під час укладення договору сторони не можуть чітко визначити межі виконання своїх обов'язків, а втрата чи збагачення однієї зі сторін залежать від випадку [2, с. 73-74].

Спаська М.О. обґрунтовує договір морського страхування як **фідучіарний договір**. Фідучіарність в ньому проявляється через принцип найвищої довіри, відповідно до якого страхувальник зобов'язаний повідомити страховика про обставини, що мають істотне значення для визначення ступеня ризику і відомі або повинні бути йому відомі, а також відомості, запитані страховиком.

Крім того, дослідниця відносить договір морського страхування до **публічних договорів**, що можуть укладатися шляхом приєднання.

Договір морського страхування відноситься до **пойменованих договорів**, має різновиди договорів, об'єктами страхування яких є майнові інтереси, що пов'язані лише із торговельним мореплавством [9, с. 6, 10].

Снігерьова М.О. вказує, що за своєю юридичною природою договір морського страхування можна віднести до **договорів приєднання**. Так, ще *Шершеневич Г.Ф.* відносив страхування до договорів приєднання, вказуючи на відсутність рівноправності при укладанні таких договорів [10, с. 145].

Дедіков С. наполягає, що договір морського страхування необхідно кваліфікувати як **казуальну угоду**, тобто таку, що має в своїй основі конкретний факт матеріального характеру – наявність об'єкту страхування й страхового інтересу [11, с. 30].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших

розвідок у даному напрямі. Отже, необхідно зауважити, що існує як легальне, яке має в першу чергу практично застосовуватися, так і доктринальні визначення поняття договору морського страхування. Законодавством не визначено обов'язкову письмову форму договору, однак на практиці існування усної форми виключається. Основним видом документу, що містить умови договору, є страховий поліс як односторонній документ страховика, який може бути різних видів. По своїй суті цей договір є договором приєднання, типові умови якого страховиком визначені заздалегідь.

Сторонами договору є страховик (страхова компанія) та страхувальник (зазвичай судновласник або власник вантажу). Слушним є зауваження, відповідно до якого, на відміну від інших видів страхування, страховик та страхувальник у договорі морського страхування знаходяться на рівних позиціях, оскільки обидві сторони представлені компетентними та професійними особами, які мають широкий досвід. В окремих випадках у договорі з'являється третя сторона – брокер – який виступає на стороні страхувальника і захищає його інтереси. Істотні умови договору морського страхування визначені Цивільним кодексом України та Законом України «Про страхування». Договір морського страхування з позиції цивільно-правової характеристики є консенсуальним, двостороннім, оплатним, алеаторним, фідуціарним, публічним, пойменованим, договором приєднання. Права та обов'язки сторін, відповідальність передбачаються самим договором морського страхування.

Перспективним є вивчення національних законодавств основних гравців ринку морського страхування у світі, а також поглиблений розгляд колізійних методів регулювання у морському приватному праві.

Література

1. Кодекс торговельного мореплавства України : Кодекс України від 23.05.1995 № 176/95-ВР (зі змінами) // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – №№ 47-52. – Ст. 349.
2. Ольховик Л. А. Поняття морського страхування / Л.А. Ольховик // Порівняльно-аналітичне право. – 2017. – № 1. – С. 72-74.
3. Именитов Г. И. Советское морское и рыболовное право : учебник / Г. И. Именитов. – Москва : Юрид. лит., 1951. – 187 с.
4. Кузнецов С. О. Морське приватне право: навч. посібник : рекомендовано МОН України / С.О. Кузнецов, Л.І. Пашковська; НУ «ОЮА». – Одеса : Фенікс, 2012. – 236 с.
5. Ефимов С. Л. Морское страхование : Теория и практика: Учебник для вузов / С. Л. Ефимов. – М. : РосКонсульт, 2001. – 442 с.
6. Внукова Н. М. Страхування: теорія та практика : учебно-методический комплекс / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Временко. – Х. : Бурун Книга, 2004. – 376 с.
7. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР (зі змінами) // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.
8. Губіна Г. Л. Договір страхування в Україні щодо перевезень вантажів на морському транспорті / Г. Л. Губіна // Університетські наукові записки. – 2008. – № 3. – С. 172-179.
9. Спаська М. О. Договір морського страхування : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Спаська Марина Олександрівна. – Х., 2007. – 20 с.
10. Снігерьова М. О. Правова природа договору морського страхування потребує уточнення / М. О. Снігерьова // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: Матеріали наук.-практ. конф. Харків, 12 трав. 2006 р. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2006. – С. 143-146.

11. Дедиков С. Договоры имущественного и морского страхования: сравнительное исследование / С. Дедиков // Хозяйство и право. – 2006. – 4. – С. 27-39.

References

1. Kodeks torgovelnogo moreplavstva Ukrajini : Kodeks Ukrajini vid 23.05.1995 № 176/95-VR (zi zminami) // Vidom. Verkhov. Radi Ukrajini. – 1995. – №№ 47-52. – Ct. 349.
2. Oljkhovyk L. A. Ponjattja morsjkogho strakhuvannja / L.A. Oljkhovyk // Porivnjajno-analitychne pravo. – 2017. – # 1. – S. 72-74.
3. Imenitov G. I. Sovetskoe morskoe i rybolovnoe pravo : uchebnik / G. I. Imenitov. – Moskva : Yurid. lit., 1951. – 187 s.
4. Kuznecov S. O. Morsjke pryvatne pravo: navch. posibnyk : rekomendovano MON Ukrajiny / S.O. Kuznecov, L.I. Pashkovsjka; NU «OJuA». – Odesa : Feniks, 2012. – 236 s.
5. Yefimov S. L. Morskoe strakhovanie : Teoriya i praktika: Uchebnik dlya vuzov / S. L. Yefimov. – M. : RosKonsult, 2001. – 442s.
6. Vnukova N. M. Strakhuvannja: teoriya ta praktyka : uchebno-metodycheskyj kompleks / N. M. Vnukova, V. I. Uspalenko, L. V. Vremenko. – Kh. : Burun Knygha, 2004. – 376 s.
7. Pro strakhuvannja : Zakon Ukrajiny vid 07.03.1996 № 85/96-VR (zi zminami) // Vidom. Verkhov. Radi Ukrajini. – 1996. – № 18. – Ct. 78.
8. Ghubina Gh. L. Doghovir strakhuvannja v Ukrajini shhodo perevezenj vantazhiv na morsjkomu transporti / Gh. L. Ghubina // Universytetsjki naukovi zapysky. – 2008. – # 3. – S. 172-179.
9. Spasjka M. O. Doghovir morsjkogho strakhuvannja : avtoref. dys. kand. juryd. nauk: 12.00.03 / Spasjka Maryna Oleksandrivna. – Kh., 2007. – 20 s.
10. Snigherjova M. O. Pravova pryroda doghovoru morsjkogho strakhuvannja potrebuje utochnennja / M. O. Snigherjova // Aktualjni problemy

suchasnoji nauky v doslidzhennjakh molodykh uchenykh: Materialy nauk.-prakt. konf. Kharkiv, 12 trav. 2006 r. – Kh. : Vyd-vo Nac. un-tu vnutr. sprav, 2006. – S. 143-146.

11. Dedikov S. Dogovory imushchestvennogo i morskogo strakhovaniya: sravnitelnoe issledovanie / S. Dedikov // Khozyaystvo i pravo. – 2006. – 4. – S. 27-39.